ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ОЛИЙ ВА УРТА МАХСУС ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ

САМАРҚАНД ИҚТИСОДИЁТ ВА СЕРВИС ИНСТИТУТИ

«КИМ ЭДИГУ - КИМ БЎЛДИК, ЭРТАГА ҚАНДАЙ ЮКСАК МАРРАЛАРНИ ЭГАЛЛАШИМИЗ КЕРАК?» шиори остида

«ИҚТИСОДИЁТДАГИ ЧУҚУР ТАРКИБИЙ ЎЗГАРИШЛАР ШАРОИТИДА ХИЗМАТ КЎРСАТИШ СОҲАСИ ТАРМОҚЛАРИНИ РИВОЖЛАНТИРИШНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ»

мавзусидаги
СамИСИнинг 85 йиллигига бағишланган
илмий-амалий конференция

МАТЕРИАЛЛАРИ

(2016 йил, 20-21 май)

Самарқанд-2016

туристов, приезжающих с целью получить образование, приходится более 20% всех путешествующих в мире.

В настоящее время эта отрасль туризма получила новый толчок для развития и приобретает все новые формы; она получает поддержку в законодательных актах многих стран и международных правовых документах. Ежегодно в международной молодежный туристский обмен вовлекается свыше 25 млн юношей и девушек.

ИНСОН КАПИТАЛИ ИҚТИСОДИЙ КАТЕГОРИЯ СИФАТИДА

Ҳусенов С. - Катта илмий ходим изланувчи (СамИСИ)

Бизга маълумки иқтисодий категориялар бирор бир иқтисодий ҳодисалар, жараёнлар, улар ўртасидаги алоқалар ўрганилганда уларга таяниб иш кўрилади. Демак, жамиятни иқтисодий ҳаётининг енг муҳим томонларини ифодаловчи назарий, мантиқий тушунчалар иқтисодий категориялар экан. Улар реал иқтисодий воқеликнинг илмий ифодасидир. Масалан, бозор, талаб ва таклиф, боҳо, рақобат, кредит ва ҳоказолар.

Иқтисодий категориялар ҳам иқтисодий қонунларга ўхшаш махсус алоҳида даврий-оралиқ умумий категорияларга бўлиниб, айримлари иқтисодий тараққиётнинг муайян тарихий босқичига хос бўлса, айримлари узоқ тарихий даврга хос, бошқалари барча босқичларга хос бўлади. Иқтисодий муносабатлар ривожланиб боради, бир муносабат ўрнига бошқаси келади. Бошқа бир муносабат тубдан янгиланмасада, у нисбатан кенгайиб боради, унинг янги қирралари пайдо бўлади.

XX асрда фан-техниканинг жадал ривожланиши билимлар, кўникмалар, махорат, инсон қобилиятини биринчи ўринга кўтарилгани туртки бўлди. Бевосита инсон иқтисодиётни ривожлантиришнинг ҳаракатлантирувчи кучига айланди. Натижада иқтисодиёт назарияси фанида "инсон капитали" категорияси шакллана бошлади. Унинг пайдо бўлиши иқтисодиёт ва у билан турдош фанларнинг иқтисодиёт ва ҳаёт талабларига жавоблари бўлди. Жамият ва иқтисодиёт ривожланишининг суръатлари ва сифатида инсон ва у томонидан тўпланган интеллектуал салохиятни чуқур тадқиқ этиш ҳаётий заруратга айланди. Дастлабки пайтда инсон капитали деганда одамларнинг меҳнатга бўлган қобилияти–таълим ва касб кўникмаларига инвестициялар жамланмаси тушунилган. Кейинчалик инсон капитали тушунчаси жиддий равишда кенгайди. Жаҳон банки экспертлари томонидан амалга оширилган энг сўнги ҳисоб-китобларда инсон капиталига истеъмол харажатлари– илаларнинг овқатланиши, кийим–кечак, турар жой, таълим, соғлиқни сақлаш, маданиятга ва ҳоказоларга сарфлар, шунингдек давлатнинг бу мақсадлар учун харажатлари киритилган.

Юқорида қайд этилганлар умумлаштирадиган бўлса, инсон капитали тор маънода – бу инсоннинг интеллекти, соғлиғи, билими, сифатли ва унумли меҳнати ҳамда унинг турмуш сифатидир. Кенг маънодаги инсон капитали – бу иқтисодий ривожланишнинг интенсив ишлаб чиқариш омили, жамият ва оилани ривожлантириш, меҳнат ресурсларининг билимли қисми, интеллектуал ва бошқарув меҳнати, яшаш ва иш жойи

муҳитидир. Улар инсон капиталини ривожлантиришнинг [illegible] омили сифатида самарали ва оқилона амал этишини таъминлаш керак.

Инсон капитали назариясига мувофиқ одамлар ўзларига [illegible] киритиб, имкониятларини кенгайтиришлари, давлат эса [illegible] бойитиш учун маблағ сарфлаб, миллий даромадни кўпайтиришга [illegible] Бундай инвестицияларнинг самарадорлиги сарф қилинган [illegible] меҳнат унумдорлиги ортиши ва иш ҳақи кўпайиши орқали [illegible] ифодасини топади. Шу ўринла Президентимиз И.А.Каримовнинг [illegible] гапларни айтиш мақсадга мувофиқ деб уйлаймиз, "Бугун [illegible] ва ахлоқий фазилатлар, касбий билим, малака ва амалий кўникмаларга [illegible] бўлган мутахассислар жамиятнинг энг муҳим бойлиги ва асосий [illegible] уни ҳаракатга келтирувчи кучига айланиб бормоқда. Айнан шу билан [illegible] интеллектуал билимлар асрида **инсон капиталига** [illegible] йўналтиришни устувор вазифа сифатида танлаган мамлакатларнинг [illegible] тараққиётга эришиши мумкин. Фақат том маънодаги касбий [illegible] жамиятгина замонавий таҳдид ва муаммоларни енгиб ўтишга [illegible] бўлади"[88].

Инсон капиталини ривожланиш даражаси мамлакат [illegible] усишининг қудратли кучи булиб ҳисобланмоқда. Инглиз [illegible] Ж.Трейсоннинг таъкидлашича "Инсон капитали- энг қимматли ресурс. [illegible] аҳамияти табиий ресурслар ёки тупланган бойликлардан [illegible] Заводлар, қурилмалар ёки ишлаб чиқариш заҳиралари эмас, балки [illegible] капитали рақобатбардошлик, иқтисодий ўсиш ва самарадорликни [illegible] пойдевори ҳисобланади".

"Инсон капитали" категорияси билан боғлиқ [illegible] муносабатларни тушунишда ўзига хос бўлган бир қанча [illegible] инобатга олиш мақсадга мувофиқ бўлади, яъни:

- ☑ хозирги замонда инсон капитали иқтисодий ривожланишнинг [illegible] муҳим омили хисобланади;
- ☑ инсон капиталини шакллантириш инсондан ва давлатдан [illegible] миқдорда инвестицияни талаб этади;
- ☑ инсон капитали билим, куникмалар ва лаёкат сифатида [illegible] хисобланади, яъни жамғариш мумкин;
- ☑ инсон капиталини эгасидан олиб бўлмайди;
- ☑ инсон капитали жисмоний капитали сингари эскириш [illegible] бўлади;
- ☑ инсон капиталига киритилган инвестициялар унинг эгасига [illegible] кўпроқ даромад олишга имконият яратади;
- ☑ инсон капиталига киритиладиган инвестициялар [illegible] вақт амал қиладиган интеграл характерга эга бўлган [illegible] ижтимоий самара беради;

[88] Ўзбекистон Республикаси Президенти И.А.Каримовнинг 2012 [illegible] йилда Ўзбекистонни ижтимоий-иқтисодий ривожлантиришнинг устувор [illegible] Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг мажлисидаги [illegible] кўламли ислоҳотлар ва модернизация йўлини қатъият билан давом [illegible] маърузасини ўрганиш бўйича ўқув қўлланма. – Т.: —O'qituvchi, 67 бет

муҳитидир. Улар инсон капиталини ривожлантиришнинг ишлаб чиқариш омили сифатида самарали ва оқилона амал этишини таъминлаши керак.

Инсон капитали назариясига мувофиқ одамлар ўзларига инвестиция киритиб, имкониятларини кенгайтиришлари, давлат эса инсон капиталини бойитиш учун маблағ сарфлаб, миллий даромадни кўпайтириши мумкин. Бундай инвестицияларнинг самарадорлиги сарф қилинган маблағларнинг меҳнат унумдорлиги ортиши ва иш ҳақи кўпайиши орқали қопланишида ўз ифодасини топади. Шу ўринла Президентимиз И.А.Каримовнинг кўпгина гапларни айтиш мақсадга мувофиқ деб уйлаймиз. "Бугун юксак маънавий ва ахлоқий фазилатлар, касбий билим, малака ва амалий кўникмаларга эга бўлган мутахассислар жамиятнинг энг муҳим бойлиги ва асосий капитали, уни ҳаракатга келтирувчи кучига айланиб бормоқда. Айнан шу боис XXI аср интеллектуал билимлар асрида **инсон капитали**га инвестицияларни йўналтиришни устувор вазифа сифатида танлаган мамлакатларгина юксак тараққиётга эришиши мумкин. Фақат том маънодаги касбий билимли жамиятгина замонавий таҳдид ва муаммоларни енгиб ўтишга қодир бўлади"[88].

Инсон капиталини ривожланиш даражаси мамлакат иқтисодий усишининг қудратли кучи булиб ҳисобланмоқда. Инглиз иқтисодчиси Ж.Трейсоннинг таъкидлашича "Инсон капитали- энг қимматли ресурс, унинг аҳамияти табиий ресурслар ёки тупланган бойликлардан баландрок. Заводлар, қурилмалар ёки ишлаб чиқариш заҳиралари эмас, балки инсон капитали рақобатбардошлик, иқтисодий ўсиш ва самарадорликни асосий пойдевори ҳисобланади".

"Инсон капитали" категорияси билан боғлиқ иқтисодий муносабатларни тушунишда ўзига хос бўлган бир қанча хусусиятларини инобатга олиш мақсадга мувофиқ бўлади, яъни:

- ☑ хозирги замонда инсон капитали иқтисодий ривожланишнинг энг муҳим омили хисобланади;
- ☑ инсон капиталини шакллантириш инсондан ва давлатдан етарли миқдорда инвестицияни талаб этади;
- ☑ инсон капитали билим, куникмалар ва лаёқат сифатида намоён хисобланади, яъни жамғариш мумкин;
- ☑ инсон капиталини эгасидан олиб бўлмайди;
- ☑ инсон капитали жисмоний капитали сингари эскириш хусусиятига эга бўлади;
- ☑ инсон капиталига киритилган инвестициялар унинг эгасига келажакда кўпрок даромад олишга имконият яратади;
- ☑ инсон капиталига киритиладиган инвестициялар салмокли ва узок вақт амал қиладиган интеграл характерга эга бўлган иқтисодий ва ижтимоий самара беради;
- ☑ энг мухими инсон капиталига киритиладиган инвестициялар қанча эрта бошланса шунча эрта самара бера бошлайди ва бошқалар.

Хулоса ўрнида шуни алоҳида таъкидлаш керакки глобаллашув жараёнида инсон капиталини ривожлантириш барча мамлакатларнинг бош мақсадлари этиб белгиланган, жумладан мамлакатимизда ҳам. Мамлакатимизда инсон капитали ривожлантириш кадрлар тайёрлаш тизими орқали самарали амалга оширилиб келинмоқда. Лекин хали хануз инсон капитали тушунчаси бўйича назарий муаммолар мавжуд шунинг учун ушбу иқтисодий категорияни иқтисодий адабиётларда кенгрок ёритиш ва унинг ўзига хос назарий методологиясини борасида тадқиқотлар олиб бориш мақсадга мувофиқ бўлади.

[88] Ўзбекистон Республикаси Президенти И.А.Каримовнинг 2012 йилнинг асосий якунлари ва 2013 йилда Ўзбекистонни ижтимоий-иқтисодий ривожлантиришнинг устувор йўналишларига бағишланган Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг мажлисидаги —Бош мақсадимиз – изчил кўламли ислоҳотлар ва модернизация йўлини қатъият билан давом эттириш маърузасини ўрганиш бўйича ўқув қўлланма. – Т.: —O'qituvchi, 67 бет

Ҳасанов Б.Т., Жўраева Л. ХИЗМАТ КЎРАСАТИШ СОҲАСИНИ РИВОЖЛАНТИРИШДА КИЧИК БИЗНЕС ВА ХУСУСИЙ ТАДБИРКОРЛИКНИНГ ЎРНИ ВА АҲАМИЯТИ..... 169
Хурамова Ф.Т. РОЛЬ СФЕРЫ УСЛУГ В МОДЕРНИЗАЦИИ ЭКОНОМИКИ УЗБЕКИСТАНА..... 171
Джалолова С.З. ОИЛАВИЙ ТАДБИРКОРЛИК МИЛЛИЙ ҚТИСОДИЁТНИНГ МУҲИМ ОМИЛИ СИФАТИДА..... 174
Нурматов Н.Ж., Маликов А.Ў. МИНТАҚАДА ХИЗМАТ КЎРСАТИШ СОҲАЛАРИНИ ЯНАДА РИВОЖЛАНТИРИШ ЙЎЛЛАРИ..... 179
Мухитдинов Д.Х., Элмуродов Б. СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ОКАЗАНИЯ БАНКОВСКИХ УСЛУГ В УЗБЕКИСТАНЕ..... 182
Нормуродов У.Н. САВДО КОРХОНАЛАРИ САМАРАДОРЛИГИ ВА РАҚОБАТБАРДОШЛИГИНИ ОШИРИШДА БОЗОРНИ ЎРГАНИШНИНГ АҲАМИЯТИ..... 185

III ШЎЪБА. «ХИЗМАТ КЎРСАТИШ СОҲАСИДА ФАН, ТАЪЛИМ ВА ИШЛАБ ЧИҚАРИШНИНГ ИНТЕГРАЦИЯСИНИ ТАЪМИНЛАШ МУАММОЛАРИ»

Асланова Д.Х., Алимова М.Т. ҲУДУДИЙ ТУРИСТИК КЛАСТЕРНИНГ ШАКЛЛАНИШИГА ТАЪСИР ЭТУВЧИ ОМИЛЛАРНИНГ SWOT-ТАҲЛИЛИ... 190
С.Н. Ташназаров. ХУСУСИЙ КАПИТАЛ ТЎҒРИСИДАГИ ҲИСОБОТНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ..... 198
Файзиев Ж., Файзиев Ш. ТЕХНОПАРКИ – НОВАЯ ФОРМА ИНТЕГРАЦИИ НАУКИ С ПРОМЫШЛЕННОСТЬЮ..... 200
Рофсев Д.Р., Мисиров Ф.Ф. ПАРРАНДАЧИЛИК ИШЛАБ ЧИҚАРИШ ХАРАЖАТЛАРИ АУДИТОРЛИК ТЕКШИРУВИ ТАРТИБИ..... 205
Абсаматов А.Э. МАМЛАКАТИМИЗ АГРАР СЕКТОРИНИ РЕСУРСЛАР БИЛАН ТАЪМИНЛАШ ЖАРАЁНИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ МАСАЛАЛАРИ..... 210
Амонов А.А., Абдураимов Ш.С. СУД-ИҚТИСОДИЙ ЭКСПЕРТИЗАЛАРИ ВА УЛАРДАН ФОЙДАЛАНИШ МАСАЛАЛАРИ..... 214
Zaynalov N.R., Suvankulov A.M. KORXONA FAOLIYATINI REJALASH-TIRISHDA AVTOMATLASHTIRILGAN AXBOROT TIZIMLARI HAQIDA..... 218
Холмаматов Д.Ҳ. УЛГУРЖИ САВДО КОРХОНАЛАРИ МАРКЕТИНГ КОМПЛЕКСИ ТИЗИМИДА СЕРВИС СИЁСАТИНИНГ ШАКЛЛАНИШИ..... 221
Бобоев.Н.Д., Бўтаев Д.Э. ТАЪЛИМДА ХИЗМАТЛАР МАРКЕТИНГИНИНГ НАЗАРИЙ АСОСЛАРИ..... 226
Остонов Ў.Я. ҚИШЛОҚ ТУРИЗМИНИНГ ФАОЛИЯТЛАРИ ВА РИВОЖЛАНТИРИШНИНГИЖТИМОИЙ-ИҚТИСОДИЙ АҲАМИЯТИ..... 229
Норкулова Д.З. РАЗВИТИЕ ИНФРАСТРУКТУРЫ МОЛОДЁЖНОГО ТУРИЗМА ЗА РУБЕЖОМ..... 233

IV ШЎЪБА. «ХИЗМАТ КЎРСАТИШ СОҲАСИ ТАРМОҚЛАРИ УЧУН РАҚОБАТБАРДОШ КАДРЛАРНИ ТАЙЁРЛАШ ВА ИШЧИ КУЧИ СИФАТИНИ ОШИРИШ МАСАЛАЛАРИ»

Ғ.Ҳ.Қудратов., М.Қ.Пардаев. САМАРҚАНД ИҚТИСОДИЁТ МАКТАБИНИНГ МАМЛАКАТИМИЗДА ИҚТИСОДИЙ ТАҲЛИЛ ФАНИНИ РИВОЖЛАНТИ-РИШДАГИ ХИЗМАТЛАРИ..... 239
Адилова С.А. МИМИКА, ПАНТОМИМИКА И ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ..... 252
Жаманкулова Ф.Э., Тоштемиров Д. ТАЛАБАЛАР БИЛИМИНИ БАҲОЛАШ-

НИНГ КОМПЬЮТЕР ТИЗИМИ ВА ЎЗЛАШТИРИШ МОНИТОРИНГИНИ ТАШКИЛ ЭТИШ..... 256
Очилова Н., Маматкулова Н. ХИЗМАТ КЎРСАТИШ СОҲАСИ ТАРМОҚ-ЛАРИ УЧУН ИШЧИ КУЧИ СИФАТИНИ ОШИРИШ ИМКОНИЯТЛАРИ..... 260
Gairova M.N., Ishmurodov J.A. IQTISODIY TA`LIM-TARBIYA, MADANIYAT VA RAQOBATBARDOSH KADRLARNI TAYYORLASH..... 263
Тўхтамишов А.Қ. КИЧИК БИЗНЕС ВА ХУСУСИЙ ТАДБИРКОРЛИКНИ АҲОЛИ ДАРОМАДЛАРИНИ ОШИРИШДА ТУТГАН ЎРНИ ВА УНИ ДАВЛАТ ТОМОНИДАН ҚЎЛЛАБ-ҚУВВАТЛАНИШИ..... 265
Ўрозов Ш.З. ЁШЛАРДА СИЁСИЙ МАДАНИЯТНИ ШАКЛЛАНТИРИШДА ИЖТИМОИЙ ФАОЛЛИКНИ КУЧАЙТИРИШНИНГ АҲАМИЯТИ..... 272
Коссе Р.Б. МЕСТО СПОРТИВНОГО ТУРИЗМА В ОБЕСПЕЧЕНИИ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯУЗБЕКИСТАНА..... 275
ШакаровА.Б., Махамбетова У.Р., Шодиева М. ПЕДАГОГИКА КОЛЛЕЖИ ЎҚУВЧИЛАРИНИНГ ИҚТИСОДИЙ МАДАНИЯТИНИ ШАКЛЛАНТИРИШ МУҲИМ ПЕДАГОГИК МУАММО СИФАТИДА..... 277
Амриддинова Р.С. ОРГАНИЗАЦИЯ УСЛУГ ПЕРВОЙ МЕДИЦИНСКОЙ ПОМОЩИ В ГОСТИНИЦАХ..... 282
С.А.Ташназаров ОҚИЛОНА ОВҚАТЛАНИШ ВА ИНСОН САЛОМАТЛИГИ..... 285
Ибрагимова М.И. РАЗВИТИЯ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОГО ТУРИЗМА В ЕВРОПЕ.. 289
С.Хусенов. ИНСОН КАПИТАЛИ ИҚТИСОДИЙ КАТЕГОРИЯ СИФАТИДА 293